

upozoruje na rukopis »*Acta judiciaria*« grada Krapine iz godine 1798—1800 i na kraju opisuje manje poznati materijal iz *Arhiva senjsko-modruške biskupije u Senju*.

U rubrici »Kritika — Prikazi — Bibliografija« daje H. Čemerlić pregledni prikaz II. toma *Zbornika dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda* (izd. Vojno-ist. instituta J. A.), u kojem se prema biltenu Vrhovnog štaba NOV-e prikazuje formiranje naše armije i njezine borbe. — D. V. Dimitrijević daje prikaz članka M. Vivode o *Nastanku i razvoju Javnog tužništva u NR Sloveniji u toku Oslobodilačkog rata i Narodne revolucije* (Arhiv, br. 1, 1950) i prikaz knjige M. Šnuderla *Dokumenti o razvoju narodne vlasti u Sloveniji* (1949). M. Horvat prikazuje veliku bibliografiju rimskoga prava, *Collectio bibliographica operum ad ius Romanum pertinentium*, koju su počeli izdavati L. Caes i R. Henrion u Bruxellesu, a daje i prikaz 1. sv. *Revue internationale des droits de l'antiquité* (Bruxelles 1948). V. Spaić donosi kritički prikaz dviju rasprava iz 67. sv. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, germ. Abt.*, Weimar 1950, a V. Korošec prikazuje poslijeratno izdanje *Gajevih institucija* leidskog profesora dra M. Davida.

U cjelini uzeto, i ovaj dvobroj Zbornika odlikuje se aktuelnošću materijala, naročito materijala koji se odnosi na pravnu historiju Bosne i Hercegovine, a pored toga ispunjava i ostale zadatke iz svoga programa. Na taj način Istorisko-pravni Zbornik ispunjava prazninu pod vodstvom svojih agilnih redaktora, koja se prije toga osjećaja na području pravno-historijskih publikacija ove vrste.

U ovom dvobroju svedene su štamparske pogreške na minimum i one gotovo nigdje ne izopćaju u smisao; nedostaju tek résumé-i na stranim jezicima.

Marijan Horvat

ATTI E MEMORIE DELLA SOCIETÀ ISTRIANA DI ARCHEOLOGIA E STORIA PATRIA

Vol. I. della Nuova Seria (LIII della Raccolta), Venezia 1949.

Poslije 1848 talijanska buržoazija u Istri, naročito iz zapadnih gradova, počinje sa sve življim političkim djelovanjem, usmjerujući glavnu oštricu borbe protiv Austrije i ističući iredentističke zahtjeve za priključenje Istre Italiji. Te zahtjeve nastoji ona potkrijepiti »historijskim pravom« Italije na Istru, pa odatle onaj veliki interes iredentističkih krugova za historijsku nauku i njihovo nastojanje da je stave u službu političko-propagandnih ciljeva. Tada se centar talijanske historiografske aktivnosti na području istarske historije prenosi u zapadnoistarske gradove, uglavnom u Poreč, a historijsko obrazlaganje iredentističkog programa postaje joj glavni zadatak i obilježje sve do danas. Identificirajući, uporno i dosljedno, interese talijanske manjine, i to buržoaske, s interesima cijele Istre (goleme većine slavenskog pučanstva), Camillo De Franceschi piše, kako su historijske studije bile tada potrebne Istri, »da bude priznata i potvrđena u svojim pravima kao kći Rima, u svojim aspiracijama talijanske zemlje«.

Iredentistički krugovi postavljaju svoj rad na historiografiji Istre na vrlo široku osnovu. Prihvaćaju staru zamisao P. Kandlera iz 40-tih godina o osnivanju historijskog društva za Istru i čvrsto je povezuju sa svojim političkim potrebama, namjeravajući da stvore naučno društvo, koje bi sistematski radilo na historiji Istre, izdavalo periodičke publikacije, održavalo razgranate veze sa srodnim ustanovama u inostranstvu radi širenja i populariziranja svojih iredentističkih teza itd., ukratko ustanovu, koja bi što šire i dalekosežnije propagandno djelovala, nametnula se svojim radom i publikacijama kao jedino pozvani tumač istarske historije. a čitavu svoju djelatnost razvijala u što »naučnijoj« formi. Organizacioni uzor za takvo društvo uzeli su iz Italije. gdje se od 1859, a naročito 60-ih i 70-ih godina osnivaju pokrajinska historijska društva (Reale Deputazione di storia patria).

Tako je 24. VII. 1884 u Poreču osnovano društvo pod nazivom Società istriana di archeologia e storia patria. Ono je odmah osnovalo arheološki muzej za Istru u Poreču, biblioteku i arhiv; biblioteka je u vremenu između dva rata bila priključena Provincijskoj biblioteci u Puli. God. 1885 pokrenut je i društveni časopis Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria, koji je gotovo redovno izlazio, osim za ratnih godina. tako da su do 1942 štampana ukupno 52 sveska.

Posebna je pažnja posvećena uspostavljanju i razvijanju veza s inostranstvom, prije svega razmjenom časopisa i sistematskim nastojanjem, da se on dostavi što većem broju značajnijih biblioteka i naučnih ustanova. Pored toga je Društvo 1903 sudjelovalo na međunarodnom historijskom kongresu u Rimu, 1911 na međunarodnoj izložbi u Torinu i 1913 na jadranskoj izložbi u Beču. Glavna je briga pri svemu tome bila dakako što šira propaganda za društvene publikacije, a kroz njih i za teze iredentističke historiografije.

Imajući to na umu. ne može se. u cjelini uzevši. govoriti o nekoj osobitoj naučnoj vrijednosti spomenutih svezaka. Po izboru tema. kao i posrednoj ili neposrednoj političkoj tendenciji mnogih rasprava, nije to nikako objektivna historija Istre, čak ni u tom slučaju, ako sudimo prosječnim mjerilom građanske historiografije. Kad bismo. naime. htjeli upoznati historiju Istre kroz taj časopis, proizašlo bi. na pr.: da u Istri gotovo ni nema Slavena: da su oni tek sporadično, malobrojno i tek u kasnom srednjem i u novom vijeku naselili Istru putem mletačke kolonizacije; da ti Slaveni, golema većina istarskog stanovništva, nisu uopće imali svoj ekonomski, društveni, politički i kulturni život ni povijest: da se radi o nekom inferiornom elementu, koji može biti samo podređen vladajućoj talijanskoj gospodi: da je mletačka vladavina bila prava blagodat za Istru i t. d. Uzrok je tome jasan za onoga tko pozna iredentističke želje i namjere, ali je to u suštij suprotnosti s osnovnim historijskim činjenicama. Na to treba da se upozori naročito svjetska naučna javnost. koja je dijelom dovedena u zabludu smatrajući časopis »Atti e memorie« nekim ozbiljnim izvorom za upoznavanje istarske povijesti.

Slično je i s objavljenom arhivskom građom. Te je građe, naročito iz arhiva u Veneciji. objavljeno nerazmjerno više nego iz istarskih općinskih arhiva ili. na pr., austrijskih arhiva za pazinsku Istru. I kod ove građe nastaje pitanje. po kojim je kriterijima ona odabirana. koliko su prepisi točni. te — ako je tekst skraćivan — kakav je potpuni tekst, i sl. S obzirom na političke ciljeve Društva i na ono što je rečeno za rasprave objavljene u njezinu časopisu. mislimo da je i upotreba objavljene arhivske građe u njemu za naučne svrhe nemoguća prije temeljite uporedbe s originalima.

Između dva rata, fašistička je Italija dakako favorizirala rad društava, kojima je bio glavni zadatak da »naučno« obrazlažu »historijska prava« i ciljeve talijanske iredente. U tu je svrhu osnovala još dva društva: Società di studi fiumani u Rijeci i Società dalmata di storia patria u Zadru. Oba su djelovala i izdavala svoje časopise »Fiume« i »Atti e memorie della Società dalmata di storia patria« po načelima i praksi istarskog društva. Pritom se zadarski časopis, pod vodstvom G. Prage i A. Cronie, odlikovao također bogatstvom psovki i kleveta na račun hrvatske historiografije.

Kasnije su sva tri društva organizaciono povezana kao sekcije društva R. Deputazione di storia patria per le Venezie, osnovanog 1874, kad je preuzelo i časopis »Archivo Veneto«, a 1921 proširilo svoj rad na pokrajine Trento, Julijsku Krajinu i Zadar. Ovo organizaciono povezivanje rezultat je nastojanja, da se rad državnih i privatnih historijskih društava u Italiji poveže i dirigira preko Talijanskog historijskog instituta u Rimu. no u ovom slučaju je to prethodilo takvoj konkretnoj akciji 1942, te je imalo svoje posebno značenje.

Nakon II. svjetskog rata i dosljednog rješenja pitanja talijanske nacionalne manjine, talijanska iredenta obnavlja još žešću propagandu protiv novog stanja u Istri. U uvjetima poslijeratne demokršćanske Italije nalazi ona najplodnije tlo za svoj rad, s istom političkom garniturom iz vremena fašističke imperije. Intelektualni nosioci »misije Venecije kroz vjekove«. članovi propagandnih centara iz Istre, Rijeke i Zadra, grupiraju se ponovo, uglavnom u Trstu i Veneciji, te se kao i ranije stavljaju u službu iredentističkog programa i propagande.

Tako je u Trstu ponovo pokrenut časopis Archeografo Triestino, čiji je XIV-XV sv. IV. ser. (odnosno LXIII—LXIV sv., računajući od početka izlaženja 1829) štampan 1948, s prilogima iz opće i književne historije Trsta, Istre i Rijeke. Zatim je u Trstu osnovana i posebna Associazione istriana di studi e storia patria, koja je kao svoj organ preuzela 1949 stari časopis Pagine istriane. Na drugoj godišnjoj skupštini društva početkom ove godine istaknuto je, da se taj časopis nalazi »u svim važnijim bibliotekama svijeta, od Amerike do Australije, od Norveške do Turske«. Isto je tako obnovljen u Trstu i stari iredentistički časopis La Porta orientale, rivista giuliana di storia politica ed arti (Fondata dalla Compagnia volontari Giuliani e Dalmati).

U Veneciji organizirala je svoje sjedište Società istriana di archeologia e storia patria. Već 1946 izdala je na inicijativu De Franceschi-ja djelo La Venezia Giulia terra d'Italia, kao dokumentaciju za talijanske teze, namijenjenu savezničkoj Komisiji za razgraničenje. Kasnije obnavlja časopis Atti e memorie, pa 1949 štampa u Veneciji I. sv. nove serije, odnosno LIII sv. u redakciji De Franceschi-ja.

Ne bi nipošto bilo umjesno upuštati se u neku ozbiljnu kritičku analizu i prikaz ovog sveska, jer on ne predstavlja nikakav ozbiljan ni naučni rad, već izrazitu političko-propagandnu publikaciju. Međutim, činjenica je, da talijanska iredenta i talijanske vlasti štampaju i raspačavaju tone i vagone takve »naučne« propagande, propisaju u njima tisuće riječi, kleveta i laži o Istri i Slavenima, obasipaju njima svijet sistematski i u stalnom tempu. Samo radi upozorenja svjetske i naše javnosti na tu činjenicu kao i na zloupotrebu nauke u imperijalističke političko-propagandne svrhe, osvrćemo se ovdje na taj svezak.

G. Vidossi piše nekrolog poznatom lingvistu M. Bartoli-ju (umro 20. I. 1947) i posebno ističe njegovo učešće i suradnju u iredentističkoj literaturi (Il diritto d'Italia su Trieste e l'Istria, 1915: Le parlate italiana della Venezia Giulia e della Dalmazia, 1919) i nakon rata u publikacijama: La Venezia Giulia terra d'Italia i Alle porta orientali d'Italia. To je autoru i bilo najvažnije da istakne. Pored toga bi iz

njegova prikaza proizlazilo, da u Istri i nema drugih lingvističkih problema osim mletačkih dijalekata, staroistarskog govora i njegova odnosa prema starodalmatinskom i t. d., ukratko svih mogućih samo ne lingvističkih problema hrvatskog i slovenskog jezika, kojima govori ogromna većina istarskog pučanstva.

Poslije priloga R. Battaglie o najstarijim arheološkim nalazima u Julijskoj krajini, A. Degrassi opisuje u članku *Il confine nord-orientale dell'Italia romana* pomicanje granica Rima prema istoku. U poglavlju »L'inclusione nel territorio italico di Emona (Lubiana) e della Liburnia occidentale« ističe strateška iskustva i značaj priključenja Emone i njenog teritorija te zapadne Liburnije rimskoj državi, važnost tih krajeva za sigurnost Italije i nepromjenljivost te granice kroz stoljeća. Autor se očito trudi da dađe »historijsku« i »stratešku« argumentaciju Musolinijevoj okupaciji dijela Slovenije 1941.

Povodom nekih novih rezultata danskog arheologa E. Dyggve-a, C. Anti piše o bazilikama u kasnorimskim carskim palačama. Glavna mu je svrha da govori o Dioklecijanovoj palači, t. j. rimskom spomeniku Dalmacije, koji po iredentističkoj koncepciji može da bude jedino direktna kulturna baština Talijana, odnosno po teoriji kontinuiteta dokaz za talijanstvo Dalmacije.

P. S. Leicht, *Note agli statuti istriani con particolare riguardo al diritto di prelazione*, govori najprije općenito o istarskim statutima, pa generalizirajući tvrdi da bi njihovo proučavanje moglo pokazati, kako pojedine njihove ustanove potječu iz rimskog prava, ili odražavaju razvoj principa langobardsko-franačkog prava, odnosno da se radi o novim oblicima nekoga »italskog prava«. Zatim govori o pravu prvokupa, te i kroz taj pravni institut vidi njihovu povezanost sa statutima talijanskih gradova. Taj je članak zacijelo najbolji dokaz, do kojeg se dilentatizma nauka spušta, kad hoće da služi političko-propagandnim tezama. Poznato je naime, da se pojedini pravni instituti nalaze gotovo u svim zemljama na određenom stupnju njihova ekonomskog, društvenog i pravnog razvoja. Takav je slučaj i s pravom prvokupa, pa je doista smiješno objašnjavati ga u konkretnom primjeru pripadnošću istarskih statuta talijanskih gradova i kroz to nekom »historijskom nedjeljivošću Istre od italskog poluotoka«.

Giov. De Vergottini također se bavi pravno-historijskim pitanjima u članku *L'impero e la fidelitas delle città istriane verso Venezia*. U uvodnoj napomeni ističe da je članak dio predviđenog 3. sv. njegova djela *Lineamenti storici della costituzione politica dell'Istria durante il medio evo* (I, 1924, i II, 1925). Kaže dalje, da ga donosi u provizornom obliku, samo da bi mogao pružiti suradnju ovom časopisu, koji treba da ponovo »potvrdi talijanstvo istarske povijesti« pa zatim, bez ikakve ozbiljne argumentacije, tvrdi da »fidelitas« istarskih gradova prema Veneciji predstavlja osnovni elemenat u povijesti Istre i njenom sistemu javnog prava u kasnom srednjem vijeku.

B. Ziliotto, poznati iredentistički pamfletist, piše u članku *Dante e le grotte del carso* o t. zv. Danteovoj legendi u Julijskoj Krajini. Mnogo zamjera Kandleru, koji je 1865 izrazio mišljenje, da je Dante sigurno posjetio neku špilju kraj Trsta, a ne neku drugu na Krasu. Čudi se, kako je Kandler mogao zapasti u neko »dječjačko fantaziranje« u obrazlaganju tog mišljenja pa tvrditi i to, da je Tolmin bio u Danteovo vrijeme nastanjen isključivo Slavenima. U nemogućnosti, da ista kaže o osnovnosti spomenute legende, autor na kraju »naučno« zaključuje: »Kolikogod historijski temelj t. zv. Danteove legende u Julijskoj Krajini bio nesigurniji, ne čini li se, da će utoliko snažniji biti kao dokaz žarkog sna, koji snivaju iredentisti?»

Članak Giov. Quarantotti-ja, *Sviluppi storici dell'idea nazionale e unitaria a Trieste e in Istria*, počinje riječima pjesnika Carduccija o Istri iz 1878: »Bellissima e nobilissima regione, tutta romana e veneta, della gran patria italiana«. Među ostalim pisac ističe dugogodišnju vladavinu Venecije u Istri i njenu zaslugu, što je taj kraj sačuvala talijanskoj naciji, izvršila plodno djelo talijanizacije Istre pomoću svoje političke vlasti i civilizacije. Potanje se zadržava na austrijskom periodu do 60-tih godina XIX. st., opisujući rad istaknutih iredentista u Istri. Vrlo je karakteristična bilješka na kraju članka: dok je, naime, čitav članak pisan tako, da se dobiva utisak, kao da su Trst i Istra po svom etničkom sastavu i nacionalnom osjećaju čisto talijanske zemlje, dotle se pisac u bilješki prvi put ograđuje navodom, da je u članku dao samo postanak i razvoj nacionalnog osjećaja Talijana u Trstu i Istri, Ograničuje se dakle na istarske Talijane, dakako, bez obzira na njihovu društvenu diferencijaciju. Premda priznaje također postojanje Slavena u Istri, autor ipak nepokolebljivo ostaje na iredentističkim pozicijama bjesomučne mržnje na sve što je slavensko, pa u nastavku bilješke (str. 144) kaže, da u ovom članku nije ni moglo biti nikakva posebnog spomena o slavenskoj seoskoj manjini, koja, uostalom, do druge polovice prošlog stoljeća nije imala nikakva političkog i kulturnog života, ukoliko nije, kao u vrijeme Francuza i početaka demokracije, zauzimala upravo zaslijepljeno neprijateljsko i antihistorijsko stanovište prema progresivnim strujanjima. Međutim, poslije 1848, u općem budenju sviju različnih narodnosti u Austriji, Slovenci i Hrvati se uznemiruju, najčešće poticani od ponekog buntovnog ili zainteresiranog agitatora, daju znakove života u Trstu i Istri, ali isključivo zbog toga, da se politički suprostave talijanskom elementu i njegovim separatističkim tendencijama i da s pomoću austrijske vlade podruju i zauzmu pozicije talijanskog elementa, ako ne moralno, a ono materijalno. Odgovoriti na ove retke, pogotovu na ovom mjestu, zaista je uzaludan, a i nepotreban posao.

Drugi glavni dio sadržaja ovog sveska predstavlja opširan članak De Franceschi-ja, *L'attività dei comitati politici di Trieste e dell'Istria dal 1859 al 1866* (str. 145—230). Nakon prikaza političkih događaja i prilika u spomenuto doba, autor detaljno opisuje glavne ličnosti iredentističkog pokreta i njihovu djelatnost, pa zatim prelazi na problem tadašnje talijanske emigracije iz Istre i Trsta, žaleći se, kako je još u početku 2. pol. XIX. st. postojalo »duboko nepoznavanje stvarnih geografskih, historijskih i etničkih pitanja Istre gotovo u svih Talijana, pa i visoko kulturnih«. Prikazujući razvoj iredentističke publicistike, citira (str. 178) pasus iz članka C. Combi-ja, *La frontiera orientale d'Italia e la sua importanza* (1862), gdje pisac kaže, da se Slavija budi i traži za sebe Dalmaciju, pa treba pripaziti, »da ne bi uskoro ta slavenska gomila, koju su historijski vrtlozi pobacali tokom stoljeća po istarskom selu, tražila Istru i dominaciju nad Jadranom«.

Zatim spominje i G. Susanni-ja iz Rijeke, vlasnika kaštela Kršan, koji je, prema njemu, bio u prijateljskim odnosima s vodećim ličnostima Hrvatske i koji je dostavljao povjerljive informacije T. Luciani-ju, jednom od glavnih predstavnika iredentističkog pokreta. Navodi, da je Susanni u prosincu 1860 pisao Luciani-ju, kako je u Zagrebu litografiran jedan cirkular na latinskom jeziku, u kojem se govori o sjedinjenju hrvatskih zemalja, a u kojem se tvrdi da su i zemlje preko Raše, prema historijskim dokumentima, bile nekad sastavni dio hrvatskog kraljevstva. Susanni izražava želju, da Kandler ili Luciani napadnu to mišljenje »con un attacco di baionetta sostenuto da cannoni rigati«...

Opširno izlaže nadalje razvoj iredentističke propagande kroz književnost, publicistiku i štampu. Govori o političkoj djelatnosti emigrantskih komiteta u Italiji, njihovim peticijama i adresama, koje su upućivali vodećim ličnostima u talijanskoj vladi i vojsci. Izlaže veze i posrednike tih veza s talijanskim ministrima i generalima, sistem i forme veza s iredentističkim eksponentima u Istri, te dostavljanje vojnih i drugih povjerljivih podataka iz Istre, preko emigrantskih krugova, za račun i na traženje talijanske vlade i generaliteta, i t. d. Spominje zatim, da je »Istarski Komitet« davao talijanskoj vladi obavještenja vojničke, političke i ekonomske prirode o Julijskoj Krajini (na pr., 1862 o nekim austrijskim fregatama, utvrđenjima Pule, floti tršćanskog Lloyd a i sl., zatim o Lupisovu izumu torpeda sa Rijeke). Autor žali, što Italija nije žrtvovala novac da potajno otkupi spomenuti izum, jer bi onda možda drugačije svršila bitka kod Visa 1866!

Među ostalim govori i o propagandi za emigriranje mladih ljudi iz Trsta i Istre u Italiju i njihovo prijavljivanje u talijansku vojsku. Ističe, kako su emigranti dostavili talijanskom generalštabu detaljne topografske i vojne informacije, pa žali, što u toku ratnih operacija 1866 nije izvršeno iskrcavanje talijanske vojske u Istri.

Opisujući utisak poraza talijanske flote kod Visa, kao i raspoloženje u vremenu do 5. X. 1866, kada je potpisan mir u Beču, zaključuje najzad, da u Italiji nije tada bilo dovoljno razumijevanja za važnost Istre po interese i prestiž nacije.

Ova izlaganja najbolje pokazuju, koliko su iredentističke tirade o Julijskoj Krajini bile nerealne, fantastične i bez ikakva osnova kod samih Talijana u Italiji, i kako ih se svim mogućim sredstvima nastojalo ucijepiti talijanskim masama, kojima su one bile i ostale strane. Međutim, čini se, da taj članak ima i sasvim određen praktično-politički značaj i cilj: iz detaljnog prikaza organizacije i metoda rada talijanske istarske emigracije 1859—1866 treba očevidno povući historijsko iskustvo i pouku za današnji rad emigracije na propagandi i ostvarenju iredentističkog programa.

Poslije ovog članka slijedi *Notiziario archeologico istriano (1940—1948)* od M. M. Roberti-ja. Redom po lokalitetima daje on, za označeni period, pregled podataka o iskapanjima i konzerviranju spomenika. Ovo arheološke bilješke treba, očito, da svojim podacima, crtežima i reprodukcijama dadu stručniji i naučniji izgled časopisu.

U rubrici »Varietà« ima nekoliko manjih bilježaka o postojnskoj spilji, mletačkim skulpturama XVII. i XVIII. st. u Istri i sl., a na kraju sveska (str. 300—324) bibliografski pregled.

De Franceschi recenzira naše izdanje »La Marche Julienne« (1944), proglašavajući ga političko-propagandnim i tendencioznim. Naročito se obara na podatak o etničkom sastavu Istre koji je izražen omjerom 5 : 1 između slavenskog i talijanskog stanovništva. Ističe emigraciju iz Istre. »nakon što je nepravedni mir žrtvovao toliki dio Istre jednoj vladi, kojoj je stran svaki princip građanske slobode i pravde«. Geografskom prikazu Julijske Krajine od prof. Roglića zamjera, da ne vodi računa o »prirodnoj granici« Italije i da zanemaruje sve ono »lijepo i dobro« što je Italija učinila za ekonomski napredak toga kraja, a što njegovo stanovništvo sa žaljenjem spominje kao najnesretnije vrijeme u poredbi sa sadašnjim stanjem nesreće, kojom se koristi samo šačica profitera (!). Statistiku od 1945 naziva podrugljivo »il famoso censimento linguistico appoggiato ai cosi detti poteri popolari«, te uopće Rogličevu upotrebu statističkog materijala i dokumentacije hoće da prikaže nekim manipuliranjem, nesolidnim i sumnjivim, kojem se ne može vjerovati. Sve to iz razumljive nemoći da iznese svoje argumentirane podatke i dokaže, da su Slaveni u Istri doista

jedna »minoranza rurale« (str. 144). ili »gomila« (str. 178), pobacana tu i tamo po istarskom selu.

Historijski dio publikacije »La Marche Julienne«, a posebno Rojničev pregled istarske povijesti, recenzent najprije pohvaljuje, dodajući da se historija i ne može tretirati kao »puella publica« te vući za kose tamo i ovamo. Dalje primjećuje, da su se »kompilatori« tog historijskog dijela morali gotovo isključivo osloniti na talijansku literaturu, jer se slavenska inteligencija dosada vrlo malo brinula za proučavanje historije Julijske Krajine zbog toga, što joj »rezultati ne bi odgovarali nacionalnim ciljevima«! Međutim, on i Rojniću zamjera isticanje slavenske etničke većine u prošlosti i sadašnjosti Julijske Krajine: smatra do smiješnosti apsurdnom tvrdnju, da se slavenski elemenat u Julijskoj Krajini može ponositi nekim pravom prioriteta pred talijanskim: pozivanje na glagoljizam ocjenjuje prije kao indicij intelektualnog siromaštva, negoli kulturnu manifestaciju. Flacius je po njemu isto toliko Talijan, koliko i Hrvat, jer mu je majka iz porodice Luciani iz Labina, koji je u XVI. st. bio »već talijanizirani gradić« i t. d.

Na podatak o Flaciusu treba primijetiti slijedeće: Iz knjiga labinskog općinskog arhiva vidi se, da se u XV. i pretežnom dijelu XVI. st. labinska plemićka obitelj Luciani piše još uvijek i Lucianich, kao što se i Scampichio piše Scampich. Nadalje, u sudskim spisima istog arhiva (sv. 47) može se pročitati, da je, na pr. 18. VIII. 1641. labinski plemić Tranquillo Negri »doctor e cavalier«... »il più vecchio fra tutti li nobeli di questa terra«..., podnio tužbu protiv nepoznatih osoba, koje su mu prošle noći pod kućom pjevale »alcune serenate all'italiana, fuori dell'uso di quella terra, dove si sogliono cantar sempre alla schiava...«! Već iz ovih usput nabačenih podataka vidi se, kako recenzent proizvoljno pristupa historijskim činjenicama i ocjenama.

Najžešće se De Franceschi obara na priloge I. Mihovilovića o Trstu i L. Čermelja o položaju Slavena za vrijeme talijanske vladavine u Julijskoj Krajini. Mihovilovićeva izlaganja pokušava da omalovaži, ismije kao »fantastiche affermazioni i sl. Tvrdi da je talijanizacija naprosto prirodan proces i da se on može zaustaviti samo brutalnom silom, »koja bi odstranila iz zemlje, posebno iz većih centara, veći dio stanovnika, poštenih, imućnih i civiliziranih, da ih nadomjesti jednom gomilom prekršitelja, kako to biva sada u Istri« (str. 304).

Prilog L. Čermelja, u kom je prikazana politika Italije na uništavanju slavenskog življa u Istri, najviše uzbuđuje recenzenta. Da bi parirao težini činjenica, suviše teških i poznatih, on tobože priznaje, ne ulazeći u detalje, da ti postupci talijanskih vlasti nisu doista bili uvijek ni pravedni ni inteligentni. Međutim, odmah dodaje, da su oni samo posljedica provokacija i atentata slavenskih nacionalista, a pokušava također da se posluži upoređenjem sa savremenom emigracijom Talijana iz Istre.

U ostalom dijelu bibliografskog pregleda navode se i neka izdanja izvora, koja se odnose i na Istru, kao: »Inscriptiones Italiae X. 1.: Pola et Nesactium« (Roma 1947), u priredbi B. F. Tamara, i to »in ipso temporis discrimine quo Histria nostra a patria avulsa est«, te »Rationes Decimarum Italiae nei seculi XIII e XIV, Venetia, Histria, Dalmatia« (Città del Vaticano 1941), u priredbi P. Sella i G. Vale. Uz njih je dat i pregled propagandističko-iredentističke literature, i to, po staroj praksi ovog časopisa, tako da se iscrpno rekapituliraju i ističu oni pasusi, postavke i teze, u kojima se pobija Slavenstvo Istre i bacaju pogrde na istarske Slavene. Tako, na pr., susrećemo ovdje i ovakvu terminologiju na račun Slavena, Istre i njenog oslobođenja 1945.:... »barbara distruzione della civiltà«... »delitto storico ed umano«... »vit-

tima di barbara abominevole violenza«, ... »le orde barbare e violente«... »preda del nemico«... »lo strazio presente«, ... »feroce ingordigia slava«... i sl. Već ovo dovoljno govori. samo za sebe, o općem nivou, vrijednosti i karakteru časopisa. Pri tom se sva ta iredentistička literatura naravno maksimalno hvali i preporuča čitačima, a da bi pregled dobio neki tobože objektivan i kritičan izgled. stavljaju se autorima ponekad i sitnije zamjerke. Značajnije primjedbe upućuju se piscima tek onda, ako nisu dovoljno iredentistički agresivni i propagandno efikasni. Tako se, na pr. (str. 323), nekima zamjera da zapadaju »ad una certa nostalgia malinconia«, ili da su im radovi »tenuti come sono nei termini tecnici di una deserizione rigidamente scientifica«, i sl.

Na kraju, u vezi s ponovnim pokretanjem časopisa kao što su »Atti e memorie« i slični, postavlja se ovo pitanje:

Kada će se napokon u redovima naučnih radnika u Italiji, osim dosadašnjih rijetkih izuzetaka, naći veći broj razumnih i trijeznih ljudi, koji će u ime naučnog poštenja odlučno istupiti protiv prakse da se historijska nauka zloupotrebljava za širenje šovinizma, mržnje, kleveta i uvreda, maskiranje iredentističke propagande i sistematsko obmanjivanje domaće i svjetske javnosti? Hoće li oni već jednom znati da kažu svoju odlučnu riječ onim bezumnim manijacima iredentističkih fantazija, a u ime velikih i svijetlih tradicija talijanske nauke i kulture?

Jugoslavenska, a posebno hrvatska, historiografija ima svakako velik zadatak, da intenzivnije organizira historijska istraživanja u Istri, ne samo zbog svojih naučnih potreba, nego i radi pružanja mogućnosti stranoj naučnoj javnosti, da se objektivno upozna s historijskim problemima Istre.

B. Stulli

HISTORISCHE ZEITSCHRIFT,

herausgegeben von Ludwig Dehio und Walter Kienast.

München, Band 171, 172, 1951.

Većini naših historičara slabo je poznat rad njemačke historiografije poslije prošlog rata, jer dosad još nije postojala mogućnost nabavke i proučavanja najnovije njemačke literature. Zbog toga nam šest brojeva časopisa »Historische Zeitschrift«, godište 1951, u kojem surađuju najpoznatiji njemački historičari, može do neke mjere dati odgovor na mnoga zanimljiva pitanja u vezi s novom njemačkom historiografijom. Nas interesira: Kakav je njezin karakter? U čemu je napredovala s obzirom na nacističku nenaučnu historiografiju? Kakav je uopće njen položaj u okviru buržoaske historiografije na Zapadu? Polazeći s toga stanovišta, zadržat ćemo se samo na onim radovima, koji osvjetljavaju navedene probleme.

U raspravi: *Die Frage nach der Scheide zwischen Altertum und Mittelalter* (Band 172, Heft 2), H. A u b i n ističe kompleksnost historijskog zbivanja u političkim, ekonomskim i kulturnim manifestacijama, ali ne priznaje primarnost ni jedne od njih; smatra da je za svaku epohu potrebno izabrati onu značajku, koja je za nju najodlučnija. Točno je, da se historičar mora u svakoj analizi posebno pozabaviti

HISTORIJSKI
ZBORNIK

GOD. V.

1952

BROJ 1—2

HISTORIJSKI ZBORNIK ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

Uređuje Redakcioni odbor: Oleg Mandić, Jakša Ravlić i Jaroslav Šidak (glavni i odgovorni urednik). Rukopisi i časopisi za razmjenu šalju se na adresu: Historijski seminar, Filozofski fakultet, Zagreb, Trg Maršala Tita 14.
Narudžbe za Historijski zbornik prima »Školska knjiga«, Zagreb, Ilica 28.

SADRŽAJ

	Strana
BOGO GRAFENAUER, Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogeneta o doseljenu Hrvata	1— 56
LJUBO KARAMAN, O potrebi povezivanja rada arheologa, historičara umjetnosti i historičara u proučavanju ranosrednjovjekovnog perioda sjeverne Hrvatske	57— 62
NIKOLA ŽIC, O podrijetlu stanovništva u gradu Izoli u Istri	63— 70
VLADIMIR MOŠIN, Prepiska ruskog samozvanca Ivana Timoške Akundinova s Dubrovnikom g. 1648.	71— 84
PAVEL SUYER, »Posao Milošiansko-Gajanski« pred gradskim magistratom	85—101
JAROSLAV ŠIDAK, Ćiro Truhelka — njegov život i rad	103—110

OCJENE I PRIKAZI

Marijan Horvat, Oporuka priora Petra. (LJ. KARAMAN)	111—117
Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 283, 1951. (J. LUČIĆ)	117—121
Ferdo Čulinović, Seljačke bune u Hrvatskoj. (J. ŠIDAK—B. SUČEVIĆ)	121—130
O nekim pitanjima društvenog uređenja Hrvatske u srednjem vijeku. (O. MANDIĆ)	131—138
Boško Desnica, Istorija kotarskih uskoka. (B. SUČEVIĆ)	138—145
Miscellanea I, izdanje Drž. arhiva u Zadru. (J. LUČIĆ)	145—148
Турски документи за македонската историја. (K. BASTAIĆ)	149—152
Р. И. ВИПНЕР, Возникновение христианской литературы. (O. MANDIĆ)	152—158

ČASOPISI

Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, N. S. II-VI. (S. M. TRALJIĆ)	159—165
Istorisko-pravni zbornik II, 3—4. (M. HORVAT)	165—169
Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, N. S. I, 1949. (B. STULLI)	169—176
Historische Zeitschrift, Bd. 171, 172, 1951. (M. GROSS)	176—182

(Nastavak na 3. strani omota)